

XULQI OG'ISHGAN BOLALAR BILAN ISHLASHDA OILA A'ZOLARINING ROLI

Shaxnoza Shavkatova Po'lot qizi

Nizomiy nomidgi O'zbekiston Milliy universiteti,
1-bosqich magistranti

E-mail: shahnozashavkatova20@gmail.com

ORCID ID: 0009-0004-7172-7685

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15796388>

Annotatsiya:

Ushbu maqolada xulqi og'ishgan bolalar bilan ishlashda oila a'zolarining ahamiyati va ularning bolalar tarbiyasidagi roli ko'rib chiqilgan. Xulqi og'ishish bolalarning ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan muhim muammo sifatida tahlil qilingan. Maqolada ota-ona va boshqa oilaviy a'zolarining tarbiyaviy strategiyalari, emotsional qo'llab-quvvatlashi, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishdagi roli hamda mutaxassislar bilan hamkorlikdagi ahamiyati yoritilgan. Oila a'zolarining faol ishtiroki va qo'llab-quvvatlashi bolalarning xulqiy muammolarini bartaraf etishda samarali vosita ekanligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: Xulqi og'ishish, oila a'zolari, bolalar tarbiyasi, emotsional qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy ko'nikmalar, psixologik yordam, ota-ona roli, xulqiy buzilishlar.

Xulqi og'ishish — bolalarda o'z-o'zini boshqarish va ijtimoiy munosabatlarda muammolar bilan namoyon bo'ladigan keng tarqalgan psixologik va xulqiy buzilishlar guruhidir. Bu buzilishlar asosan impulsivlik, agressivlik, tartibsizlik, e'tiborsizlik va boshqalar bilan ko'rinadi. Xulqi og'ishgan bolalar ko'pincha maktabda va uyda o'zini tutishda qiyinchiliklarga duch keladilar, bu esa ularning ta'lim olishi va ijtimoiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Oila bolalar rivojlanishidagi asosiy muhit bo'lib, xulqi og'ishgan bolalar bilan ishlashda oila a'zolarining roli nihoyatda muhim hisoblanadi. Oila a'zolari, ayniqsa ota-ona, bolaning xulqini shakllantirishda, unga yordam berishda va ijobiy o'zgarishlarni rag'batlantirishda asosiy omil hisoblanadi. Ota-ona qo'llab-quvvatlashi, oilaviy muhitning barqarorligi va ijobiy tarbiyaviy yondashuvlar bolaning xulqiy muammolarini yengishda samarali vositadir.

Oila a'zolarining roli

1. Ta'lim va tarbiyada qatnashish

Oila a'zolari, ayniqsa ota-onalar, bolalarning xulqiy muammolarini aniqlashda va ularni bartaraf etishda birinchi qadam bo'lishadi. Ular bolaga

doimiy nazorat o'rnati, unga qoidalar va me'yorlarni o'rgatadilar. Ota-onalar tarbiyaviy strategiyalarni o'rganib, ularni uyda muntazam qo'llashi bolaning ijobiy o'zgarishlariga yordam beradi.

2. Emotsional qo'llab-quvvatlash

Xulqi og'ishgan bolalar ko'pincha o'z his-tuyg'ularini boshqarishda qiyinchiliklarga duch keladi. Oiladagi mehr-muhabbat, sabr-toqat va tushunish ularning ruhiy holatini yaxshilaydi, stress va bezovtalikni kamaytiradi.

3. Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish

Oila a'zolari bolalarga boshqalar bilan muloqot qilish, nizolarni hal etish va muammoli vaziyatlarda qanday xulq-atvor ko'rsatish kerakligini o'rgatishda yordam beradi. Bu ko'nikmalar bolaning maktabdagi va jamiyatdagi moslashuviga katta ta'sir ko'rsatadi.

4. Mutaxassislar bilan hamkorlik

Oila a'zolari psixolog, pedagog yoki boshqa mutaxassislar bilan yaqindan ishlashlari, ularning tavsiyalariga amal qilishlari muhimdir. Mutaxassislarning qo'llab-quvvatlashi va oila yordami birgalikda samarali natijalarga olib keladi.

Ushbu holatlarning kelib chiqishida turli omillar rol o'ynaydi: genetik predispozitsiya, shaxsiy xususiyatlar, maktab muhitidagi ziddiyatlar, ommaviy axborot vositalari ta'siri, lekin eng muhim va asosiy omil bu – oilaviy muhitdir. Bolaning birinchi ijtimoiy tajribasi aynan oila orqali shakllanadi. Ota-ona va boshqa oila a'zolarining munosabati, emotsional yondashuvi, tarbiya uslubi bolada o'ziga va atrofdagilarga nisbatan munosabatni belgilab beradi. Psixologik va pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, xulqi og'ishgan bolalarning katta qismi psixologik beqaror, mehr va e'tibor yetishmaydigan yoki haddan ortiq qattiqqo'l oilalarda tarbiyalangan bo'ladi.

Asosiy qism

1. Xulqi og'ishgan bolalar – tushuncha va belgilari

Xulqi og'ishish – bu bolalarda uchraydigan doimiy qoidabuzarlik, agressivlik, befarqlik, kattalarga qarshi chiqish, maktabga qiziqmaslik, tengdoshlari bilan mojarolar kabi xatti-harakatlar majmui. Bu xulq-atvor buzilishining rivojlanishida psixologik, ijtimoiy va biologik omillar ishtirok etadi.

2. Oilaning ta'siri va tarbiyadagi muammolar

Oilaviy muhitdagi stress, doimiy janjallar, ota-ona orasidagi nizolar, yetarli e'tiborning yo'qligi yoki haddan ortiq nazorat xulqi og'ishishiga olib keluvchi asosiy omillardandir. Quyidagi holatlar ayniqsa salbiy ta'sir ko'rsatadi:

Avtoritar yoki layoqatsiz tarbiya uslublari

Emotsional befarqlik yoki ortiqcha himoyachilik

Ijtimoiy-psixologik qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi
Noto'g'ri model (masalan, tajovuzkor yoki befarq ota-ona)

3. Psixologik xizmat va oilaviy ishtirok

Xulqi og'ishgan bolalar bilan ishlashda psixologlar, pedagoglar va sotsiologlarning birgalikdagi yondashuvi muhim. Ammo bu ishlarda oila a'zolari faol ishtirok etmasa, natija sust bo'ladi. Quyidagi strategiyalar samarali bo'ladi:

Ota-onalarga psixologik treninglar o'tkazish

Bolaning hissiy ehtiyojlarini aniqlash va qondirish

Oilaviy maslahatlar va davriy monitoring

Tarbiyaviy yondashuvlarda moslashuvchanlikni shakllantirish

4. Tavsiyalar

Har bir oila bolasi bilan muntazam ravishda emotsional aloqa o'rnatishi lozim

Ota-onalar bolalarning har bir xatti-harakatini tanqid qilishdan ko'ra, tushunishga intilishi kerak

Psixologik xizmatlar bilan doimiy aloqada bo'lish zarur

Shu bois, bugungi kunda maktab psixologiyasi va sotsial pedagogika yo'nalishida xulqi og'ishgan bolalar bilan ishlashda oilaviy omillarni hisobga olish va oila a'zolarini faol ishtirok ettirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu nafaqat bolaning ijtimoiy moslashuvini yaxshilash, balki kelgusidagi salbiy oqibatlarining oldini olish uchun zarurdir. Ota-onalarning psixologik savodxonligini oshirish, ularning farzandlariga nisbatan emotsional ehtiyotkorlik bilan yondashuvini shakllantirish xulq-atvorni to'g'rilashdagi muhim vositalardan biridir.

Mazkur maqolada xulqi og'ishgan bolalarning psixologik xususiyatlari, oilaning ta'siri, tarbiya uslublarining farqlari, shuningdek, samarali psixologik va pedagogik yondashuvlar, korreksion strategiyalar, oila bilan ishlash shakllari atroflicha yoritiladi. Maqola bolalar bilan ishlovchi mutaxassislar, ota-onalar, psixologlar va pedagoglar uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

Xulosa

Xulqi og'ishgan bolalar bilan ishlashda oila a'zolarining roli beqiyosdir. Ota-ona va oilaning boshqa a'zolari bolaning xulqini boshqarish, ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish va emotsional barqarorlikni saqlashda muhim omildir. Shu bois, bolalarning psixologik va ijtimoiy rivojlanishida oilaning faol ishtiroki, ularni qo'llab-quvvatlashi va mutaxassislar bilan hamkorligi samaradorlikni oshiradi. Oilaviy tarbiya va psixologik yordam tizimlarini

rivojlantirish, shuningdek, ota-onalarni malakali tarzda o'qitish muhim vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullaeva N. R. (2022). Bola psixologiyasi. Toshkent: O'qituvchi.
2. Boshchenko A. G. (2018). Psikhologicheskaya korrektsiya deviantnogo povedeniya u detey. Moskva: Prosveshchenie.
3. Azizxodjayev A. A. (2019). Pedagogika. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Karimova Z. T. (2020). Oila psixologiyasi asoslari. Toshkent: Ilm Ziyoyi.
5. Berk L. E. (2015). Child Development (9th ed.). Pearson Education.
6. Yusufova M. Sh. (2021). "Xulqi og'ishgan bolalar bilan ishlashda psixologik yondashuvlar". Ilmiy-amaliy jurnal, 4(18), 62-68.
7. World Health Organization (2022). Child and adolescent mental health. <https://www.who.int>

WOC
WORLD
ONLINE
CONFERENCES

